

**МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Назва курсу <i>Нормативний/вибірковий</i>	Українська діалектологія з діалектологічною практикою
Ступінь освіти Бакалавр/магістр/доктор філософії Освітня програма	Бакалавр Середня освіта. Українська мова і література
Рік викладання/ Семестр/ Курс (рік навчання)	2021-2022 / IV семестр / II курс
Викладач	Пачева Валентина Миколаївна
Профайл викладача	http://filolog.mdpu.org.ua/sklad-dekanatu-filologichnogo-fakul/kafedra-ukrayinskoyi-movi/sklad-kafedri-ukrayinskoyi-movi/pacheva-valentina-mykolayivna
Контактний тел.	0977574413
E-mail:	pacheva.valentina@gmail.com

Сторінка курсу в ЦОДТ МДПУ ім. Б.Хмельницького	http://www.dfn.mdpu.org.ua/course/view.php?id=426
Консультації	<p><i>Очні консультації:</i> щосереди, відповідно до графіка роботи кафедри української мови.</p> <p><i>Онлайн-консультації:</i> через систему ЦОДТ МДПУ ім. Б.Хмельницького.</p>

1. АНОТАЦІЯ

Навчальний курс «Українська діалектологія з діалектологічною практикою» є невід’ємним складником системи підготовки вчителів української мови і літератури та філологів-україністів за освітньо-кваліфікаційним рівнем “бакалавр”, і є необхідною складовою вивчення таких філологічних дисциплін, як історія української мови, основи ономастики, основи слов’янської філології. Навчальна програма дисципліни передбачає вивчення проблем взаємодії української літературної мови і територіальних діалектів, їхньої класифікації та важливіших відомостей з історії української діалектології і лінгвогеографії, фонетичної системи, граматичної та словотвірної будови, лексичного складу і фразеологічного багатства.

При аналізі конкретних мовних явищ українська діалектологія з діалектологічною практикою спирається на закони історії української мови і постійно взаємодіє з такими лінгвістичними дисциплінами, як сучасна українська літературна мова, порівняльне мовознавство, лінгвістична географія тощо. Крім цього, українська діалектологія з діалектологічною практикою широко використовує надбання різних суміжних наук, зокрема історії, етнографії, археології, ономастики, соціології.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Метою викладання навчальної дисципліни є: ознайомлення із основними формами існування української мови – діалектної й літературної; вироблення розуміння основних термінів і понять курсу; надання знання про територіальні діалекти української мови, історію української діалектології, фонетичну систему, граматичну та словотвірну будову, лексичний склад і фразеологічне багатство українських діалектів.

Основними завданнями дисципліни є: сформувати розуміння основних понять діалектології, навчити орієнтуватися в історії та методології діалектології, класифікації українських діалектів і виробити навички:

- 1) розрізняти діалектні й літературні форми мови;
- 2) послуговуватися основними відомостями про акцентуаційні особливості, фонетичну систему, граматичну будову, лексичний склад та фразеологічне багатство територіальних діалектів української мови при розгляді актуальних питань діалектології;
- 3) характеризувати ареали окремих діалектних явищ і територіальну диференціацію української діалектної мови;
- 4) розрізняти методи збирання і методи дослідження діалектного матеріалу;
- 5) аналізувати різні діалектні явища на фонетичному, граматичному, словотвірному, лексико-семантичному і фразеологічному зрізах української мови;
- 6) послуговуватися фонетичною транскрипцією, записуючи діалектні тексти.

3. ПЕРЕЛІК КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ, ЯКІ НАБУВАЮТЬСЯ ПІД ЧАС ОПАНУВАННЯ ОСВІТНІМ КОМПОНЕНТОМ

Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні задачі і практичні проблеми у галузі філологічної освіти, що передбачає застосування певних теорій та методів мовознавчої та літературознавчої, а також педагогічної наук і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

К01. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

К05. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

К06. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

Спеціальні (фахові) компетентності:

К08. Здатність володіти методологічними і теоретичними основами філологічних наук, методик навчання української мови і літератури, базовими знаннями з української мови, теорії та історії української літератури, методик викладання української мови та літератури.

К09. Здатність використовувати науковий апарат для засвоєння теоретичних основ української мови та літератури, методик викладання української мови та літератури.

К10. Здатність знаходити, використовувати навчальну й наукову інформацію, у тому числі іншомовну, в галузі філології та методики викладання на паперових та електронних носіях.

К24. Здатність здійснювати емоційно-експресивний вплив на учнів, студентську аудиторію.

4. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Програмні результати навчання (ПРН)

ПР01. Знати сучасні філологічні й дидактичні засади навчання української мови і літератури.

ПР03. Знати основні функції й закони розвитку мови як суспільного явища, різномірневу (системну) організацію української мови та її норми, особливості використання мовних одиниць у певному контексті, мовний дискурс художньої літератури й сучасності.

ПР12. Уміти організовувати навчальний процес у закладах загальної середньої освіти (співпрацю в команді), реалізувати професійно-практичні засади навчання української мови і літератури, світової літератури, керувати пізнавальною діяльністю учнів.

ПР14. Володіти комунікативною мовленнєвою компетентністю з української мови (лінгвістичний, соціокультурний, прагматичний компоненти відповідно до загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти), здатний вдосконалювати та підвищувати власний компетентнісний рівень.

ПР22. Уміти вдосконалювати набуту під час навчання кваліфікацію.

Вид заняття	лекції	семінарські заняття	навчальна практика	самостійна робота
Кількість годин	18	36	90	36

- Не пропускати та не запізнюватися на заняття за розкладом;
- Вчасно виконувати завдання семінарів та питань самостійної роботи;
- Вчасно та самостійно виконувати контрольні-модульні завдання

7.1 СТРУКТУРА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА (ЗАГАЛЬНА)

Кількість годин	Тема	Форма діяльності (заняття, кількість годин)	Література	Завдання	Вага оцінки	Термін виконання
<p align="center">МОДУЛЬ 1. Українська діалектологія</p>						
<p align="center">БЛОК 1.</p>						

Система і структура українських діалектів

6	Вступ. Діалектологія як наука і навчальна дисципліна	Лекція (2 год.) Семінарське заняття (2 год.) Самостійна робота (2 год.)	1,2,3,4			впродовж четвертого навчального семестру (перший періодичний контроль)
10	Історія української діалектології	Лекція (2 год.) Семінарське заняття (2 год.) Самостійна робота (6 год.)	1,2,3,11,12			впродовж четвертого навчального семестру (перший періодичний контроль)
8	Методи дослідження територіальних діалектів	Лекція (2 год.) Семінарське заняття (4 год.) Самостійна робота (2 год.)	1,2,3,5,6,7,10			впродовж четвертого навчального семестру (перший періодичний контроль)
10	Класифікація українських діалектів	Лекція (2 год.) Семінарське заняття (2 год.) Самостійна робота (6 год.)	1,2,3,4			впродовж четвертого навчального семестру (перший

						періодичний контроль)
10	Діалектні групи і говори української мови	Лекція (2 год.) Семінарське заняття (6 год.) Самостійна робота (4 год.)	1,2,3,5,6,7,8,9,1 7,18			впродовж четвертого навчального семестру (перший періодичний контроль)
БЛОК 2. Особливості українських діалектів						
12	Фонетичні особливості українських діалектів	Лекція (2 год.) Семінарське заняття (6 год.) Самостійна робота (4 год.)	1,2,3,4,13,14			впродовж першого навчального семестру (другий періодичний контроль)
14	Морфологічні особливості українських діалектів	Лекція (2 год.) Семінарське заняття (8 год.) Самостійна робота (4 год.)	1,2,3,4,18			впродовж першого навчального семестру (другий періодичний контроль)

10	Синтаксичні особливості українських діалектів	Лекція (2 год.) Семінарське заняття (4 год.) Самостійна робота (4 год.)	1,2,3,4,18			впродовж першого навчального семестру (другий періодичний контроль)
10	Особливості українських діалектів на рівні лексики і фразеології	Лекція (2 год.) Семінарське заняття (4 год.) Самостійна робота (4 год.)	1,2,3,4,19			впродовж першого навчального семестру (другий періодичний контроль)
МОДУЛЬ 2. Навчальна діалектологічна практика						
10	Новітні підходи до актуальних завдань практики	Самостійна робота (10 год.)	2,4,5,6,7,10			впродовж першого навчального семестру (другий періодичний контроль)
20	Джерела та їх роль у дослідженні територіальних діалектів	Самостійна робота (20 год.)	1,2,4,9,12			впродовж першого навчального семестру (другий

						періодичний контроль)
20	Основні вимоги до роботи в діалектному середовищі та до використання інноваційних засобів	Самостійна робота (20 год.)	2,4,5,6,7			впродовж першого навчального семестру (другий періодичний контроль)
20	Основні етапи навчальної діалектологічної практики	Самостійна робота (20 год.)	1,2,4,5,6,7			впродовж першого навчального семестру (другий періодичний контроль)
20	Вимоги до оформлення звітної документації та до захисту звітів	Самостійна робота (20 год.)	1,2,3,4			впродовж першого навчального семестру (другий періодичний контроль)

7. 2 СТРУКТУРА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА (ЛЕКЦІЙНИЙ БЛОК)

Тема лекції	Зміст лекції
-------------	--------------

Вступ. Діалектологія як наука і навчальна дисципліна	Діалектологія, її об'єкт і завдання. Методологічна основа і структура курсу української діалектології. Зв'язок діалектології з іншими науками та її значення. Літературна мова та діалектна мова. Діалект як форма існування національної мови.
Історія української діалектології	Перші спроби вивчення українських діалектів. Вивчення українських говорів у кінці XIX – на початку XX ст. Проблема групування говорів української мови у 30-80 рр. XX ст.
Методи дослідження територіальних діалектів	Джерела вивчення діалектів. Методи збирання діалектного матеріалу та програми для збирання діалектних матеріалів. Методи діалектологічних досліджень.
Класифікація українських діалектів	Територіальна диференціація української мови. Класифікація українських діалектів за генетичною ознакою. Класифікація українських діалектів за складом.
Діалектні групи і говори української мови. Північне та південно-західне наріччя	Межі поширення, склад та найтипівіші ознаки північного наріччя. Межі поширення, склад та найтипівіші ознаки південно-західного наріччя.
Фонетичні особливості українських діалектів. Вокалізм	Загальна характеристика українського діалектного вокалізму. Звукова реалізація голосних в українських діалектах. Гіперичні явища в українському діалектному вокалізмі.
Морфологічні особливості українських діалектів. Іменник	Різновиди морфологічних діалектних відмінностей. Іменник. Діалектні відмінності в категорії роду та числа іменника.

Синтаксичні особливості українських діалектів. Словосполучення	Протиставлення говірок на синтаксичному рівні. Типи відмінностей у синтаксисі української діалектної мови. Діалектні відмінності в словосполученні.
Особливості українських діалектів на рівні лексики і фразеології	Діалектні відмінності у лексиці та фразеології української мови. Групи діалектної лексики з погляду її походження.

7.3 СТРУКТУРА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА (СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ)

Тема семінарського заняття	Зміст семінарського заняття
Вступ. Діалектологія як наука і навчальна дисципліна	1. Об'єкт, предмет і завдання діалектології. 2. Зв'язок діалектології з іншими науками та її значення. 3. Діалект як форма існування національної мови.
Методи дослідження територіальних діалектів	1. Джерела вивчення діалектів: а) усна розмовна мова (діалектні тексти); б) діалектні словники і тексти різних жанрів; в) діалектологічні атласи, етнографічні і фольклорні матеріали. 2. Фонетична транскрипція з погляду її використання у діалектології. 3. Методи збирання діалектного матеріалу: а) анкетний; б) експедиційний; в) стаціонарний. 4. Методи дослідження територіальних діалектів: а) описовий метод; б) метод лінгвістичного картографування або лінгвістичної географії.
Класифікація українських діалектів	1. Територіальна диференціація української мови: а) поліська (північноукраїнська) діалектна група; б) південно-західна діалектна група; в) південно-східна діалектна група.

	<p>2. Класифікація українських діалектів за генетичною ознакою: а) давні (старожитні) діалекти; б) новостворені діалекти.</p> <p>3. Класифікація українських діалектів за складом: а) однотипні (односистемні) діалекти; б) різнотипні (різносистемні) діалекти; в) переселенські говірки.</p> <p>4. Соціальна диференціація української мови.</p>
Діалектні групи і говори української мови	<p>1. Межі поширення та склад північного наріччя: а) найтипівіші ознаки північного наріччя; б) лівобережнополіський говір; в) правобережнополіський говір; г) волинсько-поліський говір; г) перехідні говірки.</p> <p>2. Межі поширення та склад південно-західного наріччя: а) найтипівіші ознаки південно-західного наріччя; б) волинсько-подільська група говорів, південноволинські говірки; в) подільські говірки; г) галицько-буковинська група говорів, наддністрянські говірки; г) покутсько-буковинські (надпрутські) говірки; д) східнокарпатські (гуцульські) говірки; е) надсянські говірки; є) карпатська група говорів; ж) середньозакарпатські (закарпатські) говірки; з) західнокарпатські (лемківські) говірки.</p>
Фонетичні особливості українських діалектів	<p>1. Загальна характеристика українського діалектного вокалізму.</p> <p>2. Структура і типи наголошеного і ненаголошеного вокалізму.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> 3. Гіперичні явища в українському діалектному вокалізмі. 4. Вокалізм південно-східного наріччя. 5. Вокалізм південно-західного наріччя. 6. Вокалізм північного наріччя. 7. Загальна характеристика українського діалектного консонантизму. 8. Порівняльний огляд губних приголосних у говорах української мови, їх комбінаторні варіанти. 9. Передньоязикові та середньоязикова фонemi у говорах української мови. 10. Задньоязикові та фарингальна фонemi у говорах української мови. 11. Явище асиміляції. Протеза. Метатеза.
Морфологічні особливості українських діалектів	<ul style="list-style-type: none"> 1. Різновиди морфологічних відмінностей у системі частин мови. 2. Іменники. Відмінності в категорії роду. 3. Відмінювання іменників: а) I відміни; б) II відміни; в) III відміни; г) IV відміни. 4. Прикметник. Відмінювання прикметників. 5. Відмінювання числівників. 6. Відмінювання займенників. 7. Дієслово. Відмінювання дієслів. 8. Прислівник у діалектах української мови. 9. Прийменники, сполучники, частки і вигуки в українських діалектах.
Синтаксичні особливості українських діалектів	<ul style="list-style-type: none"> 1. Відмінності у синтаксичній організації діалектного мовлення. 2. Діалектні особливості у використанні відмінкових форм та в утворенні словосполучень.

	<p>3. Просте і складне речення. Локальні відмінності в інтонаційно-ритмічній організації словосполучень і речень.</p> <p>4. Діалектні особливості у вираженні підмета, присудка, додатка, означення, обставин.</p>
Особливості українських діалектів на рівні лексики і фразеології	<p>1. Основні типи діалектної лексики за походженням.</p> <p>2. Іншомовні слова у діалектній лексиці.</p> <p>3. Вузькодіалектні запозичення з різних мов: полонізми, словакізми, мадяризми, молдаванізми-румунізми, германізми, тюркізми.</p> <p>4. Діалектна фразеологія, її специфіка і своєрідність у говорах української мови.</p> <p>5. Історичні нашарування в діалектній лексиці та фразеології української мови.</p> <p>6. Запозичення фразеологізмів.</p>

7.4 СТРУКТУРА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА (ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ)

Тема для самостійного опрацювання	Зміст теми
Діалектологія як наука і навчальна дисципліна	Діалектологія, її об'єкт і завдання. Методологічна основа і структура курсу української діалектології. Основні поняття. Зв'язок діалектології з іншими науками та її значення. Літературна мова та діалектна мова. Діалект як форма існування національної мови.
Історія української діалектології	Перші спроби вивчення українських діалектів у другій половині XVIII – початку XIX ст. Класифікація українських говорів у кінці XIX – на

	початку XX ст. Діалектологічні дослідження в Україні у 30-80 – х роках XX ст. Стан української діалектології наприкінці XX – на початку XXI ст.
Методи дослідження територіальних діалектів	Джерела вивчення територіальних діалектів. Методи збирання діалектного матеріалу: стаціонарний (спостереження), анкетний, експедиційний та метод відстороненого спілкування із респондентом (дистанційний). Програми для збирання діалектних матеріалів. Організація анкетного збирання діалектологічних матеріалів та проведення діалектологічних експедицій. Попереднє ознайомлення з особливостями говірки. Відбір типових об'єктів для проведення записів діалектного матеріалу. Методика запису матеріалів з фонетики, морфології, словотвору, синтаксису, лексики. Фонетична транскрипція. Використання технічних засобів у процесі збирання діалектних матеріалів. Методи дослідження територіальних діалектів. Описовий метод. Синхронний та діахронний аспекти описового дослідження говорів. Метод лінгвістичного картографування або лінгвістичної географії. Поняття про принципи і засоби картографування. Карти лінгвістичних явищ та карти ізоглос і ареалів. Діалектологічні атласи.
Класифікація українських діалектів	Територіальна диференціація української мови. Поліська (північноукраїнська) діалектна група. Південно-західна діалектна група. Південно-східна діалектна група. Класифікація українських діалектів за генетичною ознакою. Давні (старожитні) діалекти. Новостворені діалекти. Класифікація українських діалектів за складом. Однотипні (односистемні) діалекти. Різнотипні (різносистемні) діалекти. Переселенські говірки. Соціальна диференціація української мови. Соціальний діалект та його різновиди. Професійні і групові жаргони. Арго. Просторіччя. Сленг.

Діалектні групи і говори української мови	<p>Групування говорів української мови. Південно-східне наріччя, межі його поширення, найтипівші ознаки, походження. Середньонаддніпрянська, слобожанська та степова групи говорів. Питання про діалектну основу української літературної мови. Північне (поліське) наріччя, межі поширення, найтипівші ознаки, групи говорів: лівобережнополіські (східнополіські), правобережнополіські (середньополіські) та волинсько-поліські (західнополіські) говори. Південно-західне наріччя, межі його поширення, найважливіші особливості, групи говорів: волинсько-подільські говори: південноволинські та подільські; галицько-буковинські: надсянські, наддністрянські, покутсько-буковинські, східнокарпатські (гуцульські); карпатські: північнокарпатські (північнопідкарпатські, або бойківські), середньозакарпатські (закарпатські), західнокарпатські (лемківські).</p>
Фонетичні особливості українських діалектів	<p>Загальна характеристика діалектних особливостей української мови. Фонетика. Єдність звукового складу загальнонародної мови і територіальних діалектів. Загальна характеристика українського діалектного вокалізму. Структура і типи наголошеного і ненаголошеного вокалізму. Фонема /i/, /и/, /e/, /ы/, /y/, /o/, /a/. Гіперичні явища в українському діалектному вокалізмі. Загальна характеристика українського діалектного консонантизму за складом приголосних фонем, частотою їх вживання та звуковою реалізацією в говорах української мови. Порівняльний огляд губних приголосних у говорах української мови, їх комбінаторні варіанти. Передньоязикові проривні. Передньоязикові фрикативні. Передньоязикові щілинні шиплячі. Передньоязикові африкати. Передньоязикові сонорні. Середньоязикова фонема /j/. Задньоязикові та фарингальна фонема. Явище асиміляції.</p>

Морфологічні особливості українських діалектів	Єдність морфологічної системи загальнонародної мови і територіальних діалектів. Розвиток спільних і відмінних рис у діалектній морфології. Різновиди морфологічних відмінностей у системі частин мови: іменників, прикметників, числівників, займенників, дієслів. Діалектні відмінності у галузі прислівника, прийменника, сполучника, частки і вигука.
Синтаксичні особливості українських діалектів	Загальна характеристика діалектного синтаксису української мови. Протиставлення говірок на синтаксичному рівні. Словосполучення. Просте, складне речення. Локальні відмінності в інтонаційно-ритмічній організації словосполучень і речень. Діалектні особливості у використанні відмінкових форм та в утворенні словосполучень. Діалектні особливості у вираженні підмета, присудка, додатка, означення, обставин. Вживання допоміжного дієслова <i>бути</i> у формі теперішнього часу. Діалектні особливості будови складного речення.
Особливості українських діалектів на рівні лексики і фразеології	Загальна характеристика діалектної лексики української мови. Типи та різновиди діалектної лексики за характером відмінностей: власне лексична, лексико-семантична, лексико-словотвірні, лексико-фонетична. Групи діалектної лексики з погляду її походження. Лексичні архаїзми та їх джерела. Діалектна лексика спільнослов'янського походження. Лексичні інновації, їх місце в лексиці говорів та джерела виникнення. Вузькодіалектні запозичення з різних мов: полонізми, словакізми. мадяризми. молдаванізми-румунізми, германізми, тюркізми. Діалектна фразеологія, її специфіка і своєрідність у говорах української мови. Історичні нашарування в діалектній лексиці та фразеології української мови. Запозичення фразеологізмів.
Новітні підходи до актуальних завдань практики	1. Роль і значення навчальної практики (діалектологічної) як однієї зі складових наукової роботи здобувачів вищої освіти.

	<p>2. Об'єкт, предмет, завдання, методологічна основа і зміст практики.</p> <p>3. Особливості використання інтерактивного обладнання під час практики.</p>
Джерела та їх роль у дослідженні територіальних діалектів	<p>1. Діалектний текст як основне джерело діалектологічних досліджень.</p> <p>2. Залучення допоміжних джерел і відомостей для отримання об'єктивних результатів наукового вивчення говірки:</p> <p>а) відомості про населений пункт;</p> <p>б) відомості про респондентів.</p> <p>3. Вимоги до проведення паспортизації відомостей про населений пункт і респондентів.</p> <p>4. Основні вимоги до опрацювання джерел.</p>
Основні вимоги до роботи в діалектному середовищі та до використання інноваційних засобів	<p>1. Відбір типових об'єктів для записування діалектних текстів.</p> <p>2. Особливості фіксації і опрацювання діалектних матеріалів з фонетики, морфології, словотвору, синтаксису та лексики.</p> <p>3. Прийоми і засоби фіксації діалектних матеріалів. Фонетична транскрипція та її значення для діалектологічного дослідження.</p>
Основні етапи навчальної діалектологічної практики	<p>1. Підготовка до практики. Укладання програм для збирання діалектних матеріалів. Вимоги до змісту програм.</p> <p>2. Вимоги до спостереження за мовленням респондентів.</p> <p>3. Діалектний текст. Вимоги до запису діалектних текстів.</p> <p>4. Анкета. Інтерв'ю. Вимоги до анкетування та інтерв'ювання респондентів.</p> <p>5. Систематизація зібраних діалектних матеріалів.</p> <p>6. Виявлення діалектних особливостей говірки.</p> <p>7. Перевірка отриманих результатів навчальної практики (діалектологічної) шляхом роботи із теоретичними джерелами.</p>

	<p>8. Повторне опитування респондентів як контроль набутих знань про говірку. Зміст повторної роботи та його залежність від виявлених результатів.</p> <p>9. Підведення підсумків практики, їхнє значення для подальших діалектологічних досліджень.</p> <p>10. Відображення результатів навчальної практики (діалектологічної) у звітній документації та можливості введення їх до наукового обігу.</p> <p>11. Оформлення звіту й підготовка до його захисту.</p>
Вимоги до оформлення звітної документації та до захисту звітів	<p>Опрацювати «Методичні рекомендації до діалектологічної практики». Мелітополь, 2019. [Укладач В.М. Пачева], звернувши увагу на основні вимоги до оформлення звіту про виконання завдань навчальної практики (діалектологічної). Дотримуючись вимог, оформити звіт про виконання завдань практики. Підготувати стислу доповідь (5-7 хв.) до захисту звіту.</p>

8. МЕТОДИ ТА ФОРМИ КОНТРОЛЮ

Методи, які будуть використані для оцінювання результатів навчання:

- лекція;
- інтелектуальне опитування;
- колоквіум;
- письмовий (перша і друга контрольні точки);
- тестовий контроль (усний);
- підсумковий (семестровий) – екзамен.

Періодичний контроль складається з двох контрольних робіт (перша і друга контрольні точки). Контрольна робота включає тестові завдання та відповіді на два розгорнуті питання. Перша контрольна робота включає питання з тем

«Блоку 1. Система і структура українських діалектів»; друга контрольна робота – з тем «Блоку 2. Особливості українських діалектів».

Екзаменаційний білет включає тестові завдання та розгорнуті відповіді на три питання з усіх тем, які входять до програми освітнього компонента.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДНО ДО ВИДІВ КОНТРОЛЮ

Контроль за видами діяльності здобувачів вищої освіти здійснюється шляхом поточного оцінювання знань (під час семінарських занять), контролю виконання завдань самостійної роботи (плани-конспекти, презентації, творчі проекти), періодичного контролю періодична контрольна робота, екзамену. За результатами суми двох періодичних контрольних робіт, оцінки за поточний контроль та екзаменаційної оцінки виставляється підсумкова оцінка за національною, 100-бальною шкалами і ECTS.

Загальна система оцінювання курсу

За семестр з курсу дисципліни проводяться дві періодичні контрольні роботи (ПКР), результати яких є складовою результатів періодичних контролів першого (ПК1) та другого (ПК2). Результати кожного періодичного контролю (ПК1; ПК2) є сумою поточного контролю (П) і періодичної контрольної роботи (ПКР): $ПК1 = П + ПКР$; $ПК2 = П + ПКР$.

Максимальна кількість балів за кожний періодичний контроль (ПК1; ПК2) складає 50 балів. Максимальна кількість балів за періодичну контрольну роботу (ПКР) становить 60% від максимальної кількості балів за кожний періодичний контроль (ПК1; ПК2), тобто 30 балів. А 40% балів, тобто решта балів кожного періодичного контролю, є бали за поточний контроль, а саме 20 балів.

Результати поточного контролю обчислюються як середньозважена оцінок ($X_{ср}$) за діяльність здобувача вищої освіти на всіх заняттях, що входять в число певної контрольної точки.

Приклад: за десять занять здобувач вищої освіти отримав такі оцінки: 3,4,4,4,5,4,5,3,5,4. Відповідно середньозважена оцінка ($X_{ср}$) буде становити 4.1 бали.

Для трансферу середньозваженої оцінки ($X_{ср}$) в бали, що входять до 40% балів кожного періодичного контролю (ПК1; ПК2), треба скористатися формулою:

$$\Pi = \frac{(\text{Хср}) * 20}{5}$$

Таким чином, якщо за поточний контроль (П) видів діяльності здобувача вищої освіти на всіх заняттях $\text{Хср} = 4.1$ бали, які були до періодичної контрольної роботи (ПКР), то їх перерахування на 20 балів здійснюється так:

$$\Pi = \frac{4.1 * 20}{5} = 4.1 * 4 = 16.4 = 16 \text{ (балів)}.$$

За періодичну контрольну роботу (ПКР) здобувачем вищої освіти отримано 30 балів. Тоді за кожний періодичний контроль (ПК1; ПК2) буде отримано $\text{ПК1 (ПК2)} = \Pi + \text{ПКР} = 16 + 30 = 46$ (балів).

Здобувач вищої освіти має право на підвищення результату тільки однієї періодичної контрольної роботи (ПКР) протягом тижня або двох (залежить від розкладу) після його складання.

Підсумкова оцінка (ПО) за семестр складається з суми балів за періодичні контролю (ПК1; ПК2): $\text{ПО} = \text{ПК1} + \text{ПК2}$. Максимальна сума підсумкової оцінки дорівнює 100 балам.

Якщо підсумковим контролем є екзамен, на його складання надається 100 балів за виконання тестів (або задач чи завдань іншого виду).

Загальний рейтинг з навчальної дисципліни (ЗР) складається з суми балів (Е), отриманих на екзамені, і підсумкової оцінки (ПО) та ділиться навпіл:

$$\text{ЗР} = \frac{(\text{ПО} + \text{Е})}{2}$$

Критерії оцінювання поточного контролю на практичних заняттях (усне опитування, тестовий контроль, завдання і вправи):

«5» – здобувач у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі розрахункові/ тестові завдання. Здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями.

«4» – здобувач у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному викладає зміст теоретичних питань та практичних завдань,

використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив більшість розрахункових /тестових завдань. Здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, у яких можуть бути окремі несуттєві помилки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями.

«3» – здобувач у цілому володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, допускаються при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив половину розрахункових /тестових завдань. Має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків.

«2» – здобувач не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових розрахунків, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності. Правильно вирішив окремі розрахункові/тестові завдання. Безсистемно відділяє випадкові ознаки вивченого; не вміє зробити найпростіші операції аналізу і синтезу; робити узагальнення, висновки.

Критерії оцінювання періодичного контролю

Контрольна робота містить тестові завдання та відповіді на два розгорнуті питання. Максимальна кількість балів – 30.

Десять тестових завдань по 1 балу – 10 балів.

Два розгорнуті питання по 10 балів.

Розгорнуті відповіді на 2 завдання оцінюються за 10-бальною шкалою.

10-9 балів: здобувач дає вичерпну відповідь на поставлене питання і виявляє глибокі ґрунтовні знання з певної теми. Спроможний мислити нестандартно, давати оригінальне тлумачення проблем, здатний самостійно інтерпретувати, узагальнювати, робити висновки на основі конкретного матеріалу.

8-7 балів: здобувач правильно і майже в достатньому обсязі дав відповідь на поставлене питання, що підтверджує його глибокі знання з предмета, показав розуміння теми, але ще не зовсім правильно може використати знання на практиці. Має незначні помилки у викладі матеріалу.

6-5 балів: здобувач недостатньо орієнтується в матеріалі, не завжди може самостійно проаналізувати запропонований матеріал; не дає вичерпної відповіді на конкретні питання.

4-3 бали: здобувач допускає суттєві помилки у викладі матеріалу, порушує логіку відповіді, відтворює матеріал на елементарному рівні.

1-2 бали: здобувач не зміг викласти зміст питання, погано орієнтується в матеріалі, допускаючи при цьому суттєві неточності.

0 балів: відповідь відсутня.

Критерії оцінювання усних відповідей на екзамені

Розгорнуті відповіді на три завдання оцінюються кожне за 30-бальною шкалою, четверте завдання – усний тестовий контроль оцінюється за 10-бальною шкалою (1 б. – за правильну відповідь, 0 б. – за неправильну або відсутню відповідь):

30-25 балів: Здобувач дає вичерпну відповідь на поставлене питання і виявляє глибокі ґрунтовні знання з певної теми. Спроможний мислити нестандартно, давати оригінальне тлумачення проблем, здатність самостійно інтерпретувати, узагальнювати, робити висновки на основі конкретного матеріалу. Здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями.

24-19 балів: Здобувач правильно і майже в достатньому обсязі дав відповідь на поставлене питання, що підтверджує його глибокі знання з предмета, показав розуміння теми. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації.

18-13 балів: Здобувач недостатньо орієнтується в матеріалі, поверхово сприймає його зміст, не завжди може самостійно проаналізувати запропонований матеріал. Не здатен виділяти суттєві ознаки вивченого.

12-7 балів: Здобувач допускає суттєві помилки у викладі матеріалу, порушує логіку відповіді, відтворює матеріал на елементарному рівні. Допускає багато суттєвих помилок у викладенні матеріалу.

6-1 балів: Здобувач не зміг викласти зміст питання, погано орієнтується в матеріалі. Безсистемно відділяє випадкові ознаки вивченого.

0 балів: Відповідь відсутня.

9. Рекомендована література

Основна

1. Бевзенко С. П. Українська діалектологія: навчальний посібник. Київ: Вища школа, 1980. 247 с.
2. Пачева В. М. Діалекти української мови: навчальний посібник. 2-ге видання, виправлене, доповнене. Мелітополь, 2021. 95 с.
3. Методичні рекомендації до навчальної дисципліни «Українська діалектологія з діалектологічною практикою». / Уклад. В. М. Пачева. Мелітополь: МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2020. 44 с.
4. Методичні рекомендації до діалектологічної практики. / Уклад. В. М. Пачева. Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, 2019. 24 с.

Допоміжна

5. Атлас української мови. Том 1. Полісся, середня Наддніпрянщина і суміжні землі. / Ред. колегія: Закревська Я. В., Залеський А. М., Марчук Н. Й. (секретар), Матвіяс І. Г. (голова), Назарова Т. В., Прилипко Н. П. / Ред. тому І. Г. Матвіяс. Київ: Наукова думка, 1984. 440 с. URL: https://www.studmed.ru/atlas-ukrayinskoyi-movitom-1_065784f9b57.html
6. Атлас української мови. Том 2. Волинь, Наддністрянщина, Закарпаття і суміжні землі. / Бандрівський Д. Г., Григорчук Л. М., Жилко Ф. Т., Закревська Я. В., Залеський А. М., Назарова Т. В., Онишкевич М. М., Приступа П. І. / Відп. ред. Я. В. Закревська. Київ: Наукова думка, 1988. 520 с. URL: https://www.studmed.ru/atlas-ukrayinskoyi-movi-tom-2_8e98c6d5ce7.html
7. Атлас української мови. Том 3. Слобожанщина, Донеччина, Нижня Наддніпрянщина, Причорномор'я і суміжні землі. Комплексні карти. Некартографовані матеріали. / Варченко І. О., Довгопол С. Ф., Закревська Я. В., Залеський А. М., Малахівська О. А., Марчук Н. Й., Матвіяс І. Г., Назарова Т. В., Прилипко Н. П. / Відп. ред. А. М. Залеський, І. Г. Матвіяс. Київ: Наукова думка, 2001. 272 с. URL: https://www.studmed.ru/atlas-ukrayinskoyi-movi-v-troh-tomah-tom-3_662f3cf29c0.html
8. Березовська Г. Г. Українська діалектологія: навчальний посібник. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2015. 154 с. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/6789/4778>

9. Гримашевич Г. І. Українська діалектологія: Курс лекцій. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. 176 с.
10. Гриценко П. Ю. *Загальнослов'янський лінгвістичний атлас* – новий етап дослідження слов'янських мов. Вісник НАН України. 2014. № 6. С. 21-30. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/69585/05-Grytsenko.pdf?sequence=1>
11. Кобиринка Г. С., Рябець Л. В. Українська діалектологія: витоки та перспективи. Українська мова. 2018. № 4. С. 92-100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrm_2018_4_10
12. Пачева В. М. Діалектологічні дослідження степової України XIX – початку XXI ст. Українознавчий альманах. Вип. 9. Київ - Мелітополь, 2012. С.171-176.
13. Пачева В. М. Вокалізм українських запорізько-надазовських говірок. Знакові величини у формуванні лінгвального образу світу українців: колективна монографія. Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Богдана Хмельницького, 2017. 217 с. (с. 69-90). URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/4254/>
14. Пачева В. М. Консонантизм українських запорізько-надазовських говірок. Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Мовознавство. 2017. №11. Т 25. Випуск 23 (2). С. 122-129. URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/4243/>
15. Пачева В. М. Фонетичні особливості запорізько-надазовської говірки с. Берестового. Закарпатські філологічні студії. Випуск 14. Том 2. Ужгородський національний університет, 2020. С. 64 – 69. URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/10040/>
16. Пачева В. М. Морфологічні особливості українських запорізько-надазовських говірок. Закарпатські філологічні студії. Випуск 13. Том 1. Ужгородський національний університет, 2020. С.87-93. URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/10039/>
17. Суховій О. О. Українська діалектологія: навчальний посібник для практичних занять. Київ: Фенікс, 2014. 216 с.
18. Торчинська Н. М. Українська діалектологія: навчальний посібник. Хмельницький, 2017. 158 с. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/5732>
19. Юсікова О. В. Із спостережень над динамікою архаїчних лексичних одиниць говірки села Хоробичі Городнянського району Чернігівської області. Лінгвістика: Збірник наукових праць. №1(36) Старобільськ: ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2017. С. 112-119. URL: http://luguniv.edu.ua/wp-content/uploads/2014/11/lingvistyka_1362017.pdf

13. Інформаційні ресурси

Нова Мова (<http://novamova.com.ua>)

Лінгур (<http://linguist.univ.kiev.ua>)

Електронна бібліотека Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (<http://www.nbuv.gov.ua/eb>)

Лінгвістичний портал (<http://proling.com>)

Тезаурус української мови (<http://www.geocities.com/hommahchorny/hl.html>)